

Peri Istorias

Vol 10 (2021)

Περί Ιστορίας

ΙΟΝΙΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περί Ιστορίας

10

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

Ο εορτασμός της εθνικής επετείου στα Ιόνια
Νησιά την περίοδο του Ιονίου Κράτους (1850-1864)

Γιάννα Δημητρίου

To cite this article:

Δημητρίου Γ. (2022). Ο εορτασμός της εθνικής επετείου στα Ιόνια Νησιά την περίοδο του Ιονίου Κράτους (1850-1864). *Peri Istorias*, 10, 187-200. Retrieved from <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ieim/article/view/30379>

Γιάννα Δημητρίου

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΣΤΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (1850-1864)

Εισαγωγή

Η καθιέρωση του εορτασμού μιας εθνικής επετείου συνδέεται στενά με τελετουργικές πρακτικές, οι οποίες εμπεριέχουν σημαντικούς συμβολισμούς ανάκλησης στη συλλογική μνήμη της σύστασης του έθνους και υπενθυμίζουν τις κορυφώσεις του εθνικού αφηγήματος. Μετά την Ελληνική Επανάσταση και τη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, ήταν λογικό να ακολουθήσει η καθιέρωση του εορτασμού της έναρξης της Επανάστασης ως γεγονός που έφερε τομή στον εθνικό χρόνο. Με έντονο συμβολικό –πολιτικό και εθνικό– περιεχόμενο φαίνεται ότι άρχισαν να εορτάζουν και στα Ιόνια Νησιά την εθνική εορτή.

Η Ελληνική Επανάσταση ολοκληρώθηκε σε στρατιωτικό-επιχειρησιακό επίπεδο το 1829 με τη δημιουργία του ελεύθερου και ανεξάρτητου Ελληνικού Βασιλείου. Το 1828 ο Ιωάννης Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο και το 1830 υπογράφηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, που αναγνώριζε την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Η δολοφονία του Κυβερνήτη, η αναρχία που ακολούθησε, και η παρέμβαση των Δυνάμεων οδήγησαν στην ψήφιση του Ηγεμονικού Συντάγματος, το 1832, και την ενθρόνιση του Όθωνα της Βαυαρίας. Το 1834 η Αθήνα έγινε πρωτεύουσα του Ελληνικού Βασιλείου και λίγα χρόνια αργότερα, με το Βασιλικό Διάταγμα 980 (15/27.3.1838) καθιερώθηκε η 25^η Μαρτίου ως ημέρα εθνικής γιορτής, καθώς η ημερομηνία αυτή λειτουργούσε ως σημείο αναφοράς από τις πρώτες κιόλας ημέρες της Επανάστασης και έφερε εξ αρχής ειδικό συμβολικό περιεχόμενο¹.

---

1. Ιάκωβος Μιχαηλίδης, «Ο αγώνας των Ελλήνων: Πολιτικές επιλογές και στρατιωτικές επιχειρήσεις 1821-1827», στο Θ. Βερέμης (επιμ.), *1821 Η γέννηση ενός έθνους – κράτους*, τ. Γ', Αθήνα 2010· Παντελής Λέκκας, *Το παιχνίδι με τον χρόνο*, Αθήνα 2001, σ. 164-166. Για την καθιέρωση εθνικών εορτών και επετείων βλ. και Χριστίνα Κουλούρη,

Τα Ιόνια Νησιά, ευρισκόμενα από το 1815 (με τη Συνθήκη των Παρισίων) υπό καθεστώς βρετανικής Προστασίας, έδειξαν άμεσα και έμπρακτα το ενδιαφέρον τους για τον αγώνα της Ανεξαρτησίας προσβλέποντας στη δημιουργία ελληνικού κράτους. Ο αγώνας των ομοεθνών αδελφών τους οπωσδήποτε δεν τους άφησε ασυγκίνητους, ωστόσο τα περιθώρια δράσης τους εξαρτιόνταν άμεσα από την εξωτερική πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας στο ζήτημα αυτό: σε κάθε περίπτωση οι Ιόνιοι δεν έχαναν ευκαιρία να συμμετάσχουν στη Επανάσταση ποικιλότροπα².

Οι φιλελεύθερες φωνές που ακούγονταν από τη δεκαετία του 1830 για μεταρρυθμίσεις στο Σύνταγμα του 1817 και για φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος της Προστασίας, που είχε επιβληθεί, απέκτησαν περισσότερο σαφή χαρακτήρα και περίγραμμα μετά την καθιέρωση της ελευθεροτυπίας (1848)³. Οι υφιστάμενες αναγνωστικές εταιρείες (*gabinetti di lettura*), οι λέσχες και άλλες κοινωνικές συσσωματώσεις απέκτησαν περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα, ενώ δημιουργήθηκαν και νέες με σαφέστερο πολιτικό προσανατολισμό. Ωστόσο, επισήμως ο κύριος στόχος των εταιρειών υπήρξε πάντα φιλαναγνωστικός και μορφωτικός, με σκοπό την πρόοδο της παιδείας μέσω της ανάγνωσης εντύπων που προήγαν την κριτική σκέψη⁴. Η Ιόνια Βουλή με απόφασή της κήρυξε, στις 22 Μαρτίου 1850, την 25^η

«Γιορτάζοντας το έθνος: εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα», στο *Αθέατες όψεις της ιστορίας. Κείμενα αφιερωμένα στον Γιάνη Γιανουλόπουλο*, Αθήνα 2012, σ. 181-210.

2. Παναγιώτης Χιώτης, *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από συστάσεως αυτού μέχρις Ενώσεως (έτη 1815-1864)*, τ. Α', Ζάκυνθος 1874, και τ. Β', Ζάκυνθος 1877· Ν. Ε. Καραπιδάκης «Ιόνια Νησιά 1815-1864. Προστασία, το πρόσχημα της Αγγλοκρατίας» στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 4, Αθήνα 2003, σ. 265-284· Thomas Gallant, *Η εμπειρία της αποικιακής κυριαρχίας. Πολιτισμός, ταυτότητα και εξουσία στα Επτάνησα, 1817-1864*, μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, Αθήνα 2014.

3. Θ. Κ. [=Θανάσης Καλαφάτης], «Η άνοιξη της ελευθεροτυπίας. Ο πολιτικός Τύπος στα Επτάνησα μετά το 1849», εφημ. *Καθημερινή*, έντυπο *Επτά Ημέρες*, 30.5.1999, σ. 2· Γιώργος Αλισανδράτος, «Ο Τύπος κατά την Αγγλοκρατία. Από την ελευθεροτυπία, το 1849, έως την Ένωση της Επτανήσου, το 1864», στο *ίδιο*, σ. 3-6.

4. Για περισσότερα ως προς τους συλλόγους, τις εταιρείες, τις λέσχες και τα αναγνωστήρια, όπως και για το ιστορικό πλαίσιο και το ευρύτερο κλίμα της εποχής, βλ. Γιάννα Δημητρίου, *Εταιρείες Ανάγνωσης: Η περίπτωση της Αναγνωστικής Εταιρείας Κέρκυρας*, διδ. διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιολογίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας, Κέρκυρα 2018· η ίδια, «Ο κόσμος του βιβλίου και της ανάγνωσης στα Ιόνια Νησιά στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα», στο *Ηλίας Τουμασάτος (επιμ.), Πρακτικά ΙΑ' Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, τ. 3, Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, Αργοστόλι 2019, σ. 111-138.

Μαρτίου ως εθνική εορτή, ύστερα από πρόταση του Γεωργίου Τυπάλδου Ιακωβάτου⁵. Οι εκλογές της 28^{ης} Φεβρουαρίου 1850 ανέδειξαν την Θ' Ιόνιο Βουλή ως σώμα με σαφείς φιλελεύθερες και ριζοσπαστικές/εθνικιστικές τάσεις, επομένως η πρόταση για τον εορτασμό της εθνικής γιορτής αποτελούσε φυσική εξέλιξη στο πλαίσιο του γενικότερου κλίματος⁶.

Οι εορτασμοί στην Κέρκυρα

Το *Πανελλήνιον* ιδρύθηκε το 1849⁷ στην Κέρκυρα ως εταιρεία/σύλλογος με επικεφαλής τους Σπυρίδωνα Αρβανιτάκη⁸ και Χριστόδουλο Ποφάντη⁹. Με την αναγγελία ίδρυσής του τονίζοταν ότι τα εμπόδια που είχαν τεθεί στην εισαγωγή της ελληνικής γλώσσας σε κάθε τομέα της διοίκησης, έδειχναν ότι ήταν απαραίτητη η καθίδρυση εταιρείας με στόχο να διευκολύνει την τέλεια και πλήρη αποκατάσταση της εθνικής γλώσσας σε όλον τον δημόσιο τομέα. Τα απαραίτητα μέσα για το ποθούμενο αποτέλεσμα ήταν η ανάγνωση και η διαρκής «γύμνασις» (με τον όρο αυτόν εννοείται εδώ η

5. Εφημ. *Πατρίς*, έτος Β', φ. 64 (13.4.1850), σ. 298 (Παράρτημα). Απόφαση της Βουλής με ημερομηνία 22.3.1850· Ο Γεώργιος Τυπάλδος Ιακωβάτος ήταν νομικός και βουλευτής της Ιονίου Βουλής (Κεφαλονιά 1813-1882), βλ. Θεοδώρα Ζαφειράτου, *Γεώργιος Τυπάλδος Ιακωβάτος (1813-1882). Η πολιτική του παρουσία και η δράση*, Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, Αργοστόλι 2020.

6. Γεώργιος Βερούκιος, *Απομνημονεύματα περί της πρώην Ιονίου Πολιτείας, κυρίως δε περί του εν ταύτη επικρατήσαντος ριζοσπαστικού φρονήματος*, Κεφαλληνία 1870· Γεώργιος Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1797-1940)*, Αθήνα 2010· Νίκος Μοσχονάς, «Το Ιόνιο κράτος και οι αγώνες των Επτανήσιων» *ΙΕΕ*, τ. ΙΓ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 202-217· Σπ. Δ. Λουκάτος, *Η Επτανησιακή Πολιτική Σχολή των Ριζοσπαστών*, επιμ. Π. Πετράτος, Σύνδεσμος Φιλολόγων Κεφαλονιάς – Ιθάκης, Αργοστόλι 2009· Δημήτρης Αρβανιτάκης (επιμ.), *Ανδρέας Μουστοξύδης – Αιμίλιος Τυπάλδος. Αλληλογραφία (1822-1860)*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2005· Γιώργος Αλισανδράτος, *Κείμενα για τον Επτανησιακό Ριζοσπαστισμό*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2008.

7. Εφημ. *Πατρίς*, έτος Α', φ. 22 (23.6.1849), σ. 112. Ανακοινώθηκε στην εφημερίδα η ιδρυτική πράξη και το Πρόγραμμα της Εταιρείας. Η *Πατρίς* ήταν εφημερίδα του μεταρρυθμιστικού χώρου στην Κέρκυρα (15.1.1849 έως 13.1.1851) και τα ανυπόγραφα άρθρα της θεωρείται ότι συντάχθηκαν (τουλάχιστον τα κύρια) από τον Π. Βράιλα Αρμένη.

8. Σπυρίδων Αρβανιτάκης (1802-1879): Ιατρός χειρουργός και καθηγητής Παθολογίας στην Ιόνιο Ακαδημία, συγγραφέας και ριζοσπάστης βουλευτής της Θ' Ιονίου Βουλής, του 1850.

9. Χριστόδουλος Ποφάντης: Ριζοσπάστης βουλευτής της Θ' Ιονίου Βουλής.

γλωσσική εκπαίδευση). Η εταιρεία απευθυνόταν σε όλους τους πολίτες και οι συμμετέχοντες θα συνέβαλλαν με μια συνδρομή εισόδου (το ποσό δεν οριζόταν και θα έδινε ο καθένας όσο ήθελε), ενώ η μηνιαία συνδρομή ανερχόταν σε ¼ του ταλίρου, προπληρωτέο εντός 40, το πολύ, ημερών. Η Κέρκυρα ήταν πρωτεύουσα του Ιονίου Κράτους και όφειλε να αναδειχθεί τώρα και πρωτεύουσα της εθνικής προόδου, της ανάπτυξης των φώτων και της νοητικής ανάπλασης. Έτσι, η «κλεινή πόλη» της Κέρκυρας έπρεπε να αποτελέσει, όπως και άλλοτε, κέντρο πνευματικού φωτισμού, εξευγενισμού και εθνικής συνείδησης. Η κερκυραϊκή νεολαία όφειλε να εκφράσει δημόσια τη γνώμη της και κανείς, ώστε κανείς να μην τολμήσει να αμφισβητήσει τον εθνισμό της, ο φραγκισμός θα εξοστρακίζόταν όπως και τα καταχθόνια ανθελληνικά μυστήρια¹⁰.

Πρώτος Πρόεδρος της εταιρείας έγινε ο Π. Βράϊλας Αρμένης¹¹, ο οποίος και εκφώνησε λόγο για την ίδρυση την 1^η Σεπτεμβρίου 1849 (έ.π.)¹². Στην ομιλία του τόνισε ότι ο σκοπός του Καταστήματος ήταν ευγενής και σωτήριος, και για τον λόγο αυτό συγκέντρωσε εκλεκτούς και εμπνευσμένους πολίτες, με στόχο τον φωτισμό των πολλών· επίσης σημείωσε ότι με άδολη και ειλικρινή προαίρεση θα συνεργάζονταν για τον αμοιβαίο φωτισμό και ότι το έργο του ήταν διαφωτιστικό, πατριωτικό, θεάρεστο, προοδευτικό και ειρηνικό. Ο χαρακτήρας αυτού του είδους των καθιδρυμάτων ήταν, γενικά, να μη φοβούνται το φως, τη δημοσιότητα και τη συζήτηση. Επαναλάμβανε ότι σκοπός του Πανελληνίου ήταν η ανάγνωση, η επιστημονική και φιλολογική διδασκαλία, η διάδοση και καλλιέργεια της εθνικής γλώσσας. Τα παιδευτικά καταστήματα δεν φοβούνταν την έρευνα, τη δημοσιότητα, την επιτήρηση των αρχών, τη δυσπιστία των εχθρών και δεν υπήρχε κίνδυνος να αποτελέσουν φορείς ταραχών, γιατί αυτά ευημερούν και προοδεύουν μόνο σε συνθήκες ειρήνης και ευταξίας. Αυτοί που θεωρούσαν ότι η μόρφωση, «τα φώτα», δημιουργούσε ανατροπές, ήταν ψεύτες, συκοφάντες ή δεν είχαν γνωρίσει ποτέ την πραγματική μόρφωση. Η πρόοδος ήταν η βούληση του Θεού, γιατί ήταν η ηθική και νοητική τελειοποίηση του

10. Εφημ. *Πατρίς*, έτος Α', φ. 22 (23.6.1849), σ. 112. Σχετικά με την καθιέρωση της ελληνικής γλώσσας, βλ. Σπύρος Σκλαβενίτης, «Μια άγνωστη αναφορά των φοιτητών της Ιονίου Ακαδημίας για την καθιέρωση της ελληνικής γλώσσας και τα ιδεολογικά της συμφοραζόμενα», *Ιονικά Ανάλεκτα* 4 (2014), σ. 24-35.

11. Πέτρος Αρχιμήδης Βράϊλας Αρμένης (Κέρκυρα 1812-1884): Νομικός, φιλόσοφος, πολιτικός και καθηγητής Φιλοσοφίας στην Ιόνιο Ακαδημία, συγγραφέας, βουλευτής του μεταρρυθμιστικού χώρου και διπλωμάτης.

12. Εφημ. *Πατρίς*, έτος Α', φ. 35 (22.9.1849), σ. 165-166.

ανθρώπου. Το Κατάστημα αναλάμβανε την ειρηνική διδασκαλία της προγονικής και της νεότερης σοφίας μέσω της γλώσσας του λαού, της εθνικής γλώσσας. Οι πιθανές δυσκολίες, παρεξηγήσεις, διαβολές και αντενέργειες, φανερές και κρυφές, θα ξεπερνούσαν, κατά τον Βράιλα, με την αρετή και τον ζήλο των συνεταίρων.

Το προαναφερθέν *Πανελλήνιον* διακρίθηκε στην οργάνωση της γιορτής της επετείου της 25^{ης} Μαρτίου 1850. Στο κείμενο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Πατρίς*, αναφερόταν ότι εκείνη τη χρονιά ο εορτασμός έγινε με περισσότερη «φαιδρότητα και φιλοκαλία». Εξ αυτού συμπεραίνουμε ότι μάλλον υπήρξαν εορτασμοί και κατά τα προηγούμενα χρόνια, όχι τόσο επιμελημένοι. Ο συντάκτης με φιλοσοφική κάπως διάθεση εντοπίζει ως παράγοντες που συνέβαλαν στον καλύτερο εορτασμό, το γεγονός της χρονικής απόστασης που είχε συμβάλει στην εμπέδωση του εθνικού αισθήματος, αλλά και η θέαση του ελληνικού κράτους ως εθνικού κέντρου, προς το οποίο προσέβλεπαν όλοι οι ξενοκρατούμενοι Έλληνες. Ωστόσο, η *Πατρίς*, ως όργανο του μεταρρυθμιστικού χώρου, δεν παρέλειπε να εκφράσει και την άποψη ότι η πορεία προς το εθνικό κέντρο ήταν ασφαλώς επιθυμητή και θα ερχόταν με την κατάλληλη ευκαιρία, διότι οι βουλές του Θεού δεν μεταβάλλονταν με «άκαιρες ωθήσεις, υπερβολικό ζήλο ή τυφλό αίσθημα». Συμβούλευε τους Επτανήσιους να επιδείξουν, όπως και οι ελεύθεροι πλέον Έλληνες του Ελληνικού Βασιλείου, «μετριοπάθεια και καρτερία», διότι αυτές οι ιδιότητες αποτελούν μορφές ανδρείας και μάλιστα αξιοθαύμαστης. Απερίσκεπτες ενέργειες θα έβλαπταν όχι μόνο τους Επτανήσιους αλλά και τη «μητέρα πατρίδα»¹³. Αναφερόταν επίσης η πάγια αρχή των Μεταρρυθμιστών, ότι η ανάπτυξη του ελληνισμού θα βοηθούνταν περισσότερο από τους καλούς νόμους, τους ελεύθερους θεσμούς και την ελληνική εκπαίδευση, και όχι από κενές επιδείξεις.

Σε κάθε περίπτωση, ο εορτασμός της 25^{ης} Μαρτίου στην Κέρκυρα υπήρξε υποδειγματικός και επιβεβαίωσε τη θρησκευτική προσήλωση προς την ευημερία και πρόοδο του ελληνισμού σε κάθε επίπεδο· καμία αταξία και

13. Για την επιφυλακτική στάση της Ελλάδας απέναντι στο Επτανησιακό Ζήτημα, στάση που συντασσόταν περισσότερο με τις απόψεις του μεταρρυθμιστικού χώρου και όχι του ριζοσπαστικού στα Ιόνια Νησιά, βλ. Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Το Επτανησιακό Ζήτημα στην Ελληνική Πολιτική 1833-1864», *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Πανιωνίου Συνεδρίου* (=Κερκυραϊκά Χρονικά Θ'), Κέρκυρα 2016, σ. 56-67. Για τις πολλαπλές μορφές της κρίσης της περιόδου αυτής, βλ. Sakis Gekas, «The crisis of the long 1850s and regime change in the Ionian State and the Kingdom of Greece», *The Historical Review / La Revue Historique* 10 (2013), σ. 57-84.

κανένα απόπειμα δεν διατάραξε την πηγαία έκφραση του συναισθήματος. Όλα ήταν στολισμένα με δάφνες, πολλοί συμμετέχοντες έφεραν στο στήθος τα εθνικά χρώματα, δάκρυα χαράς ανακατεμένα με δάκρυα λύπης έρρεαν από τα μάτια πολλών, δάκρυα που δήλωναν οπωσδήποτε πάλλοντα αισθήματα στην καρδιά των Κερκυραίων¹⁴.

Γίνεται κατανοητό ότι η διοργάνωση του εορτασμού ήταν μια ιδιωτική πρωτοβουλία που ανέλαβαν κυρίως εταιρείες, δηλαδή σύλλογοι μορφωμένων αστών που υπήρχαν στο νησί. Το Πανελλήνιον διακρίθηκε κατά τον εορτασμό με την ορθή διοργάνωση σε όλα τα επίπεδα. Οι αίθουσές του ήταν για δύο ημέρες από το πρωί ως αργά το βράδυ ανοικτές στο κοινό, ενώ άνθρωποι από όλες τις τάξεις δεν σταμάτησαν να επισκέπτονται τον χώρο. Η μεγάλη αίθουσα της εταιρείας είχε μεταβληθεί σε «Ηρώων», όπου παρουσιαζόταν συνοπτικά η ιστορία της Επανάστασης και εκθέτονταν εικόνες αγωνιστών, εμβλήματα, όπλα, επιγραφές, σύμβολα και τρόπαια ανάμεσα σε δάφνινα στεφάνια. Κυρίαρχη θέση κατείχε ένας πίνακας του Διονυσίου Βέγια, ο οποίος με την άδειά του εκτίθετο δημόσια για πρώτη φορά και παρίστανε με την εξαιρετική τέχνη του ζωγράφου τις ηρωίδες του Σουλίου¹⁵.

14. Εφημ. Πατρís, έτος Β', φ. 64 (13.4.1850), σ. 292.

15. Διονύσιος Βέγιας: Ζωγράφος (Κεφαλονιά 1810 – Κέρκυρα 1884). Το κείμενο αναφέρει ότι οι ηρωίδες του Σουλίου εικονίζονται την ώρα που αποφάσισαν να ταφούν μαζί με τα ερείπια του χωριού τους παρά να παραδοθούν στις ορέξεις των αισχρών τυράννων. Η ζωηρή έκφραση των αισθημάτων που φλογίζουν τις καρδιές τους, οι στάσεις των σωμάτων, η αρμονία και η ευρυθμία δημιουργούν, σύμφωνα με το κείμενο, μια παράσταση μοναδική και εκρηάζεται η ευχή, αφού πρώτα επαινείθεθε θερμά ο ζωγράφος, να κοινοποιήσει με τη μέθοδο της λιθογραφίας το έργο του σε όλους τους ομογενείς και να δημιουργήσει και άλλα παρόμοια έργα. Πιθανότατα πρόκειται για το έργο Δέσπω, που αναφέρει ο Ηλίας Τσιτσέλης, το οποίο βραβεύτηκε στην έκθεση του Λονδίνου και εν συνεχεία εδόθη ως δώρο από τον ζωγράφο στον βασιλιά Γεώργιο Α'. Ο Π. Χιώτης συμπληρώνει ότι ο βραβευθείς πίνακας απεικόνιζε τη Δέσπω που παραδίδεται στις φλόγες με τις κόρες της για να μην παραδοθούν στους Τούρκους. Ο Γεώργιος Α' ζήτησε να αποκτήσει τον πίνακα και ο ζωγράφος τού τον δώρισε μαζί με άλλους, λαμβάνοντας ως αμοιβή το παράσημο του Σωτήρος και δίπλωμα που τον αναγνώριζε ως άριστο των Ελλήνων ζωγράφων. Ο Σπ. Δε Βιάζης ανέφερε ότι ο Δ. Βέγιας ήταν μαθητής του Προσαλέντη και μετά από σπουδές στην Ιταλία επέστρεψε στην Κέρκυρα, όπου και διορίστηκε καθηγητής Ιχνογραφίας στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Εξελέγη αντεπιστέλλον μέλος της Εταιρείας Ωραίων Τεχνών της Αθήνας επί Όθωνα. Ως καλλιτέχνης αρεσκόταν στην απεικόνιση εθνικών σκηνών. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφερόταν ο συγκεκριμένος πίνακας που παρίστανε τη Δέσπω με Σουλιώτες να θέτει πυρ σε βυτίο πυρίτιδας, ο οποίος έλαβε και βραβείο στην Έκθεση του Λονδίνου. Στον κατάλογο των έργων που εκτέθηκαν κατά τη Διεθνή Έκθεση Λονδίνου, το 1862, συμπεριλαμβάνεται και αυτός ο πίνακας στα έργα που παρουσιάστηκαν. Από τα Ιόνια Νησιά συμμετείχαν στην Έκθεση 7 πίνακες. Ο

Στον ναό της Υ. Θ. Αντιβουσιώτισσας τελέστηκε ανήμερα της 25^{ης} Μαρτίου 1850, σε κλίμα γενικής συγκίνησης, επίσημη δοξολογία, στην οποία παρευρέθηκαν τα μέλη του Πανελληνίου, ο Πρόεδρος της Ιονίου Βουλής, βουλευτές που προσκλήθηκαν από την εταιρεία, αξιωματικοί, Έλληνες υπήκοοι αλλά και πλήθος κόσμου. Μετά τη δοξολογία, ο Ανδρέας Πασχάλης¹⁶ εκφώνησε λόγο πλήρη ενθουσιασμού και εθνικών αισθημάτων στο Κατάστημα, ενώ το βράδυ προσκλήθηκαν και κυρίες και ακούστηκαν εθνικά άσματα και έγιναν προπόσεις¹⁷. Ο Έλληνας πρόξενος στην Κέρκυρα Ν. Ρέσσος υποδέχθηκε αξιωματικούς και Έλληνες υπηκόους στο Προξενείο και έδειξε ότι γνωρίζει να εκτελεί τα καθήκοντά του με ζήλο, επιτηδειότητα και φιλοφροσύνη. Η συμμετοχή του Έλληνα προξένου έφερε οπωσδήποτε ιδιαίτερο νόημα στον εορτασμό αλλά όλα γίνονταν με μέτρο, ώστε να μην προκληθούν οι βρετανικές αρχές.

Το Πανελλήνιον φαίνεται επίσης ότι συνέβαλε ενεργά και στην καθιέρωση του εορτασμού της επετείου της 25^{ης} Μαρτίου ως εθνικής γιορτής και αργότερα, το 1853, και μάλιστα παρά τις ενέργειες του Αρμοστή, που είχε απαγορεύσει τη λειτουργία της εταιρείας το 1852. Σημειωνόταν δε ότι, παρά την απουσία των επίσημων αρχών του τόπου, ο λαός συνέρευσε στην εκκλησία της Υ. Θ. Αντιβουσιώτισσας¹⁸, όπου πραγματοποιήθηκε λαμπρός εορτασμός για την εθνική επέτειο, το 1853, παρουσία του Έλληνα πρόξενου και του Κερκυραίου λοχαγού Κοσκινά. Η εφημ. Φιλαλήθης¹⁹ με

εν λόγω πίνακας του Δ. Βέγια στην έκθεση παρουσιάστηκε με τον τίτλο «The family of Despo – An incident in the Souliote War» (*International Exhibition 1862. Official Catalogue of the Fine Art Department*, London, σ. 75). Έκτοτε και μετά τη δωρεά του πίνακα στον Γεώργιο Α' δεν κατέστη δυνατόν να εντοπιστεί ξανά το έργο και δεν υπάρχουν πληροφορίες για την τύχη του. Βλ. Ηλίας Τσιτσέλης, *Κεφαλληνιακά Σύμμικτα*, τ. Α', Αθήνα 1904, σ. 55· Παναγιώτης Χιώτης, *Ιστορικά Απομνημονεύματα της Επτανήσου*, τ. 6, Ζάκυνθος 1887, σ. 328-329· Σπ. Δε Βιάζης, «Δύο Έλληνες Καλλιτέχναι», *Αττική Τρις*, έτος Α', φ. 4 (15.3.1898), σ. 30· ο ίδιος, «Ιωάννης Χρόνης και Διονύσιος Βέγιας», *Πινακοθήκη*, έτος θ', φ. 107 (Ιανουάριος 1910), σ. 211-212.

16. Ανδρέας Πασχάλης: Έμπορος και Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής (1861) για την οργάνωση της παρουσίασης και αποστολής προϊόντων για τη Διεθνή Έκθεση του Λονδίνου.

17. Εφημ. Πατρίς, έτος Β', φ. 64 (13.4.1850), σ. 292.

18. Πιθανόν η επιλογή της συγκεκριμένης εκκλησίας να συνδέεται αφενός με τον εορτασμό και της θρησκευτικής εορτής του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και αφετέρου με το γεγονός ότι επρόκειτο για κτητορικό ναό και όχι ενοριακό άρα υπαγόμενο σε διαφορετικό καθεστώς διαχείρισης.

19. Ο Φιλαλήθης ήταν εφημερίδα του Ανδρέα Μουστοξύδη (δηλαδή ανήκε στη μεταρρυθμιστική γραμμή). Εκδιδόταν από 20.9.1851 έως 19.3.1854 με υπεύθυνο συντά-

άρθρο της αναφερόταν πρώτα στη σύγχρονη διεθνή διπλωματία και τις συζητήσεις περί διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η διατήρηση της οποίας σχετιζόταν με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων, και εν συνεχεία υπενθύμιζε την εθνική εορτή της 25^{ης} Μαρτίου, την οποία η κυβέρνηση πάντα παραμελούσε αλλά ο λαός της Κέρκυρας δεν παρέλειπε να εορτάζει.

Ο λαός και κυρίως όσοι ανήκαν στον φιλελεύθερο πολιτικά χώρο των Ιονίων τόνιζαν ιδιαίτερα τον ελληνικό και ορθόδοξο χαρακτήρα της συνείδησής τους. Το *Πανελλήνιον*, παρά την αυθαίρετη απαγόρευση της λειτουργίας του από τους κρατούντες, συνέβαλε τα μέγιστα στον εορτασμό, ενώ, αντίθετα, η *Φιλαρμονική Εταιρεία* δεν έδωσε ούτε την ορισμένη από τον κανονισμό της ετήσια Ακαδημία (συναυλία και συγκέντρωση). Σημειωνόταν δε και η παντελής απουσία της *Φιλαρμονικής* από την τελετή, «είτε λόγω των φρονημάτων της πλειονότητας της Επιτροπής της είτε λόγω άλλων περιστάσεων». Ωστόσο, κάποια μέλη της, μουσικοί, «γνήσια, καίτοι πτωχά, τέκνα του Ελληνισμού», γιόρτασαν με γεύμα που παρέθεσαν με δικά τους έξοδα σε αίθουσα διακοσμημένη με σύμβολα του αγώνα, τρόπαια και εικόνες των πρωταγωνιστών της Επανάστασης, κάνοντας προπόσεις για την πρόοδο της Ελλάδας. Για τον συντάκτη του άρθρου όμως όλα αυτά ήταν ασήμαντα δείγματα εθνικών αισθημάτων, συγκρινόμενα με τη χαρά που ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπο όλων των Κερκυραίων, οι οποίοι με δάκρυα συγκίνησης έσφιγγαν ο ένας το χέρι του άλλου με την ευχή «όλα τα διασκορπισμένα μέλη της ελληνικής φυλής να συνενωθούν σε ένα και μόνο σώμα»: ο ίδιος πίστευε ότι, παρά τις πολύτροπες ραδιοουργίες της διπλωματίας, που έπρεπε να αντιμετωπίσουν, ο Θεός θα έδινε τελικά στην Ελλάδα την αληθινή της θέση και η σημαία με τον σταυρό θα κυμάτιζε στα τείχη της Κωνσταντινούπολης²⁰.

Οι αναφορές στο *Πανελλήνιον* δείχνουν την ύπαρξη φιλαναγνωστικών εταιρειών στην Κέρκυρα, οι οποίες έλαβαν περισσότερο πολιτικό και μάλλον ριζοσπαστικό χαρακτήρα, αν και τα ηγετικά τους στελέχη το αρνούνταν. Την εποχή αυτή εταιρείες, σύλλογοι και άλλες συσσωματώσεις δημιουργήθηκαν με στόχο τη δυναμική προβολή των διεκδικήσεων φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος και κυρίως της Ένωσης με την Ελλάδα, όπως η *Αναγέννησις*, η *Ένωσις*, η *Αδελφότης* και η *Κοινότης*²¹. Επίσης,

κτη αρχικά τον Πέτρο Φωκά και μετά τον Σπ. Μαύρο και τον Ν. Μαυροϊωάννη, και συνεργάτες τους Ιω. Βερβιτσιώτη, Ιω. Πετριτσόπουλο και Αντ. Πολυλά.

20. Εφημ. *Φιλαλήθης*, έτος Β', φ. 77 (31.3.1853), σ. 305-306.

21. Χιώτης, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 755-757.

αναδεικνύεται η σημασία που αποκτούσε ο εορτασμός της εθνικής επετείου για το όραμα της Ένωσης των Ιονίων με την Ελλάδα αλλά και της απελευθέρωσης όλων των αλύτρωτων Ελλήνων, με τον σαφή σχηματισμό της ιδεολογίας της Μεγάλης Ιδέας, που έφτανε μέχρι την απελευθέρωση και αυτής της Κωνσταντινούπολης²².

Η *Φιλαρμονική Εταιρεία*, η οποία ιδρύθηκε το 1840²³ από νέους φιλόμους, που υπήρξαν οι πρωτεργάτες και τους ακολούθησαν και άλλοι διαπρεπείς Κερκυραίοι, σε συνεδρίασή της την 1^η Απριλίου 1840 ανακήρυξε τον Νικόλαο Χαλικιόπουλο Μάντζαρο ισόβιο Πρόεδρο της «Μουσικής» και αποφάσισε να δοθεί επίσημη δημόσια συναυλία για την επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου του επόμενου έτους²⁴. Συνεπώς, υπήρχε εορτασμός ή τουλάχιστον πρόθεση να καθιερωθεί ο εορτασμός της επετείου από το 1840, πριν δηλαδή την επίσημη ψήφιση του σχετικού νόμου, και πολύ νωρίτερα από τα άλλα Ιόνια Νησιά. Το 1850 αναφέρεται ότι η *Φιλαρμονική Εταιρεία* εόρτασε με φωταψία, συμπόσιο και προπόσεις την εθνική γιορτή²⁵, ενώ τις προηγούμενες χρονιές δεν ήταν το ίδιο ενεργή ή συμμετοχή της στον εορτασμό, όπως σημειώθηκε και παραπάνω.

Το 1858 σημειώνεται ότι ο εορτασμός της εθνικής επετείου έγινε με επισημότητα και με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από τον λαό της Κέρκυρας. Στη δοξολογία που έλαβε χώρα στον ναό της Υ. Θ. Αντιβουნიώτισσας, όπου «συνέρρευσε πολυάριθμο δαφνηφορούν πλήθος», συμμετείχαν ο Μητροπολίτης, ο γηραιός Α. Μουστοξύδης²⁶, οι ριζοσπάστες βουλευτές Α. Δάνδολος²⁷,

22. Για την ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας στην Ελλάδα, βλ. Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Της Μεγάλης ταύτης ιδέας: Οι αφητηρίες της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας», στο *Έλλην, Ρωμηός, Γραικός. Συλλογικοί Προσδιορισμοί και Ταυτότητες*, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιστορήμα 7, Αθήνα 2018, σ. 555-569.

23. Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε και το Ιόνιο Ωδείο, βλ. Ν. Κ. Κουρκουμέλης, «Η καλλιτεχνική εκπαίδευση στο Ιόνιο Κράτος, η εικαστική, η θεατρική και η μουσική παιδεία στην Κέρκυρα», στο Παναγιώτα Μοσχονά (επιμ.), *Το Ιόνιο Κράτος. Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας (Κέρκυρα 21-24 Μαΐου 1988)*, Αθήνα 1997, σ. 207-226, όπου και αναφορά στην ίδρυση και στον ρόλο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκυράς.

24. Εφημ. *Gazzetta*, φ. 518 (28.11.1840).

25. Εφημ. *Πατρίς*, έτος Β', φ. 64 (13.4.1850), σ. 292.

26. Ανδρέας Μουστοξύδης (1785-1860): Νομικός, φιλόλογος, αρχαιολόγος, ιστοριογράφος, υπουργός Παιδείας επί Καποδίστρια, πολιτικός του φιλελεύθερου μεταρρυθμιστικού χώρου και εκδότης της εφημερίδας *Φιλαλήθης*. Υπηρέτησε σε διάφορες δημόσιες θέσεις και αξιώματα.

27. Ιωάννης Αντώνιος Δάνδολος (1788-1863): Νομικός, στρατιωτικός, συγγραφέας και πολιτικός ριζοσπαστικών απόψεων. Ανέλαβε δημόσιες θέσεις και αξιώματα. Ήταν

Πολυλάς²⁸, Κουρής²⁹, Παδοβάς³⁰, Βούλγαρης και Αρβανιτάκης³¹, οι Επαρχιακοί Σύμβουλοι Τόμπρος, Τριβόλης, Προσαλέντης και Δελβινιώτης, ο Βρετανός μελλοντικός Αστυνομικός Διευθυντής Μώρεϋ και ορισμένοι πρόξενοι, μεταξύ των οποίων και ο Έλληνας³². Το απόγευμα στη Φιλαρμονική Εταιρεία η μουσική παιάνισε εθνικά άσματα για κάποιες ώρες και τρα-

φιλελεύθερος και ένθερμος οπαδός της Ένωσης της Επτανήσου με την Ελλάδα. Εξέδωσε φυλλάδια και επαναστατικές προκηρύξεις.

28. Μάλλον ο Ιάκωβος Πολυλάς (1825-1896): Φιλολόγος, ποιητής, μεταφραστής, βουλευτής στο ελληνικό Κοινοβούλιο, Βιβλιοφύλακας της Ιονίου Ακαδημίας και της Δημόσιας Βιβλιοθήκης, συγγραφέας και αρθρογράφος.

29. Μάλλον ο Σωκράτης Κουρής: Βουλευτής του μεταρρυθμιστικού χώρου. Δεν αναφέρονται τα βαπτιστικά ονόματα στο άρθρο και αυτό δυσκολεύει την ταύτιση των προσώπων.

30. Στέφανος Παδοβάς (1807-1872): Νομικός και πολιτικός, βουλευτής της Θ', Γ', ΙΒ' και ΙΓ' Ιονίου Βουλής. Ήταν Πρόεδρος της ΙΓ' Ιονίου Βουλής, η οποία ψήφισε την Ένωση. Το 1865 διορίστηκε στο Συμβούλιο Επικρατείας. Εκλέχθηκε βουλευτής Κέρκυρας στο ελληνικό Κοινοβούλιο το 1865, αλλά παραιτήθηκε απογοητευμένος από τις ενέργειες του Ελληνικού Βασιλείου εις βάρος των Επτανήσων.

31. Σημαντικοί διανοούμενοι και πολιτικοί, κυρίως του μεταρρυθμιστικού και ριζοσπαστικού χώρου.

32. Νικόλαος Βιτάλης (Βιδάλης): Πρόξενος της Ελλάδας στην Κέρκυρα. Γενικός Πρόξενος της Ελληνικού Βασιλείου στα Ιόνια Νησιά, βλ. εφημ. *Gazzetta*, φ. 285 (21.3.1857), σ. 1. Η εφημερίδα *Παρατηρητής* τον κατηγορούσε για ανάρμοστη συμπεριφορά στην ιεροπραξία που έγινε για τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου, όπου ήταν προσκεκλημένος. Ενώ ήταν επίσημος εκπρόσωπος της Α. Μ. του Βασιλιά της Ελλάδος, μόλις ήρθε ο εκπρόσωπος του Αρμιοστή, ο Μώρεϋ, σηκώθηκε για να τον υποδεχθεί. Πέρα από το γεγονός ότι έδειξε αναξιοπρεπή συμπεριφορά με το να σηκωθεί, δεν έπρεπε να είχε καλέσει άλλον σε τελετή όπου και ο ίδιος ήταν προσκεκλημένος, και τρίτον, δεν θα έπρεπε ο Αρμιοστής να στείλει κάποιον που απλά επρόκειτο να γίνει Γενικός Αστυνομός αλλά κάποιον ανώτερο, βλ. εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Α', φ. 14 (7.4.1858). Σε άλλο φύλλο τον μεμφόταν ότι δεν είχε γιορτάσει στο Προξενείο, όπως οι άλλοι πρόξενοι, καμία εθνική εορτή, ούτε τα γενέθλια του Βασιλιά ή την 3^η Σεπτεμβρίου, βλ. εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Α', φ. 38 (22.9.1858). Σύμφωνα με την εφημερίδα, κατά την εποχή της έλευσης του Gladstone στα Ιόνια Νησιά, ο Βιτάλης κάλεσε σε γεύμα και συμφιλίωσε τους «αρχιμεταρρυθμιστάς» και συντάκτες της εφημερίδας Πατρίς, Π. Βράϊλα Αρμένη και Ναπολέοντα Ζαμπέλιο, οι οποίοι τα τελευταία έξι χρόνια είχαν διακόψει τις μεταξύ τους φιλικές σχέσεις. Η κίνηση αυτή θεωρήθηκε πολιτική από την εφημερίδα και κατακρίθηκε, διότι με τη στάση του ως πρόξενος δεν θα έπρεπε να επιδιώκει να μετριάσει τα έντονα και ομόφωνα εκφραζόμενα αισθήματα για Ένωση με την Ελλάδα και την κατάργηση της Προστασίας, βλ. εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Α', φ. 46 (20.11.1858). Ο ίδιος ήταν πρόξενος της Ελλάδας, όταν η ΙΓ' Ιόνιος Βουλή ψήφισε την Ένωση, και μετά την ανακοίνωση του ψηφίσματος (23.9.1863) μπήκε στο Βουλευτήριο κρατώντας την ελληνική σημαία, την τοποθέτησε στο τραπέζι της Βουλής και αναφώνησε: «Καί ἡ μήτηρ Ἑλλάς εἰσέρχεται εἰς τὸ Βουλευτήριον ἵνα δεχθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τὰς ἐπτά ἀδαμαντίνους ἀδελφάς», βλ. Δημητρίου, *Εταιρείες Ανάγνωσης*, σ. 528-529.

γούδησαν χωρωδοί. Το έτος αυτό (1858) υπήρχε και ο σύλλογος *Αδελφότης*³³, ο οποίος συμμετείχε επίσημα στον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου και συντέλεσε στον λαμπρότερο εορτασμό της ημέρας, κατέστη δε «Ηρώων» με τον στολισμό του χώρου του με εικόνες των πρωταγωνιστών της Επανάστασης του 1821, με επιγραφές και με εμβλήματα³⁴.

Η *Αδελφότης* με μια πολύ λιτή Ειδοποίηση/Πρόσκληση στον Τύπο ανακοίνωσε το 1860 ότι θα πανηγυρίζε την εθνική εορτή της 25^{ης} Μαρτίου και ο χώρος της θα ήταν ανοικτός στο κοινό από τις 9 το πρωί ως τις 10 το βράδυ³⁵. Την επόμενη αναφέρεται στον Τύπο ότι η εθνική επέτειος εορτάστηκε με αντάξια λαμπρότητα για τον τόπο. Στολισμός γενικός με δάφνες και κυανόλευκα χρώματα, δοξολογία στην Υ. Θ. Αντιβουνοιώτισσα και δέηση υπέρ των ψυχών των πεσόντων στον Αγώνα. Στη δοξολογία παρευρέθηκαν ο Μητροπολίτης³⁶, οι πρόξενοι της Ελλάδας, της Γαλλίας και της Ρωσίας, και πλήθος κόσμου. Η *Αδελφότης* διακρίθηκε στον εορτασμό, γιατί στον χώρο της ήταν τοποθετημένες εικόνες ηρώων της Επανάστασης και επίσης προστέθηκαν και εικόνες του βασιλιά και της βασίλισσας «των Ελλήνων» αλλά και του «αιμνήστου ημών συμπολίτου» Ιωάννη Καποδίστρια. Γενικά ο χώρος ήταν λαμπρά διακοσμημένος με επιγραφές και γαλανόλευκα χρώματα. Επιπλέον, η *Φιλαρμονική Εταιρεία* με τους συνεταιίρους της, τον πρόεδρο και τη μουσική πορεύτηκαν στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνος, όπου εψάλη δοξολογία και το απόγευμα η μουσική παιάνισε στο κατάστημά της εθνικά άσματα³⁷.

Αλλά και το επόμενο έτος, 1861, ανακοινώθηκε ότι η εκκλησία της Υ. Θ. Αντιβουνοιώτισσας θα εόρταζε κατά το σύνηθες την εθνική εορτή. Και η *Αδελφότης* ενημέρωνε το κοινό ότι θα ήταν ανοικτή για όλους την ημέρα της αναγέννησης της Ελληνικής φυλής³⁸. «Ἡ ἐταιρία τῆς “Ἀδελφότητος” εἰδοποιεῖ τὸ κοινὸν ὅτι τὴν 25 Μαρτίου, ἡμέρα καθ’ ἣν εορτάζεται ἡ ἀνα-

33. Για τον σύλλογο αυτό διαθέτουμε την αναφορά του Π. Χιώτη βλ. παραπάνω και τις αναφορές των εφημερίδων που σημείωναν τη συμμετοχή του στον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου, σε φύλλα των ετών 1858, 1859 και 1860.

34. Εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Α', φ. 13 (31.3.1858). Η εφημερίδα αυτή, που έφερε τον υπότιτλο *Εφημερίς πολιτική και φιλολογική*, εκδιδόταν στην Κέρκυρα από 4.1.1858 έως 24.12.1862 και ο υπεύθυνος συντάκτης της ήταν ο Νικόλαος Μαυρογιάννης. Η εφημερίδα ήταν ανεξάρτητη πολιτικά, σε γενικές γραμμές.

35. Εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Γ', φ. 108 (18.3.1860).

36. Αθανάσιος Πολίτης (1803-1870): Εξελέγη Μητροπολίτης Κέρκυρας το 1848. Ανήκε στον ριζοσπαστικό χώρο και υποστήριξε την Ένωση με την Ελλάδα.

37. Εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Γ', φ. 109 (26.3.1860).

38. Εφημ. *Παρατηρητής*, έτος Δ', φ. 157 (30.3.1861).

γέννησις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ εἴσοδος ἐν τῷ καταστήματι εἶναι ἐλευθέρα εἰς πάντας ἀδιακρίτως ἀπὸ τῆς 10 π.μ. ἄχρι τῆς 10 μ.μ.»

Συμπεράσματα

Για τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου αντλήθηκαν πληροφορίες από τον Τύπο της εποχής. Ωστόσο, επειδή πολλές εφημερίδες ανέστειλαν σε σύντομο χρονικό διάστημα την κυκλοφορία τους, ενώ παράλληλα δεν σώζονται πλήρεις οι σειρές των εκδοθέντων φύλλων, οι πληροφορίες είναι, μοιραία, σποραδικές. Παρ' όλα αυτά, διαπιστώνεται ο εθνικός και ορθόδοξος χαρακτήρας της εορτής, η μαζική συμμετοχή των Κερκυραίων στους εορτασμούς, ο γενικός στολισμός της πόλης, η φωταγώγηση κάποιων κτηρίων (κυρίως συλλόγων), η καθιέρωση συμβόλων σύμφυτων με το ειδικό περιεχόμενο του εορτασμού –δάφνηνη διακόσμηση, κυανό και λευκό χρώμα, εικόνες των ηρώων του Αγώνα, σύμβολα και επιγραφές. Με την πάροδο του χρόνου στα εικονιζόμενα πρόσωπα συμπεριλήφθηκαν και ο Όθωνας με την Αμαλία³⁹ αλλά και ο Ιωάννης Καποδίστριας. Το διαμορφωθέν τελετουργικό της γιορτής περιλαμβάνει δοξολογία, επιμνημόσυνη δέηση, εκφώνηση λόγων, διαμόρφωση του χώρου (συνήθως μιας εταιρείας ως «Ηρώου») και συναυλία με εθνικά άσματα από τη Φιλαρμονική. Οι σύλλογοι της Κέρκυρας, που υπήρξε η έδρα της Κυβέρνησης του Ιονίου Κράτους και του Αρμοστή, φαίνεται ότι ήταν προσεκτικοί, ώστε να μην προκαλέσουν με ενέργειες που πιθανόν θα οδηγούσαν σε συγκρούσεις με τους Βρετανούς. Στην Κεφαλονιά οι εορτασμοί, λόγω και της εντονότερης παρουσίας του ριζοσπαστικού κινήματος, απέκτησαν περισσότερο μαχητικό χαρακτήρα, με τις βρετανικές αρχές να επιδιώκουν τον περιορισμό ή την ακύρωσή τους. Συγκρούσεις με στρατιώτες, συλλήψεις και άλλα παρόμοια περιστατικά δεν αναφέρονται στην Κέρκυρα, όπου, όπως σημειώθηκε, οι εορτασμοί έλαβαν χώρα με ιδιαίτερη συγκίνηση αλλά και με μετριοπάθεια και σύνεση⁴⁰.

Οι πνευματικές εταιρείες της εποχής αυτής ήταν συσσωματώσεις που συγκέντρωναν ένα κοινό σκεπτόμενων πολιτών, οι οποίοι επιθυμούσαν να αρθρώσουν δημόσιο λόγο, να παρέμβουν στην πολιτική, να ασκήσουν κριτική στην εξουσία και στους φορείς της, και τελικά να συμμετάσχουν στις δομές της εξουσίας είτε μέσω φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων είτε μέσω

39. Το κείμενο δεν διευκρινίζει το όνομα του βασιλιά και της βασίλισσας, αλλά με σχετική βεβαιότητα μπορούμε να πούμε ότι ήταν εικόνες του Όθωνα και της Αμαλίας.

40. Πέτρος Πετράτος, *Οι πολιτικές λέσχες στην Κεφαλονιά κατά την περίοδο της αγγλοκρατίας*, διδ. διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 188-211.

πλήρους πολιτικής μεταβολής (εν προκειμένω αντικατάσταση της αγγλικής κυριαρχίας με μια εθνική εξουσία). Τα πρόσωπα που υπήρξαν ιδρυτικά στελέχη των συλλόγων αυτών, ήταν κυρίως αστοί που επεδίωκαν να παρέμβουν πολλαπλώς στην πολιτική ζωή. Ο δημόσιος λόγος εκφράστηκε μέσα από δημοσιεύματα, στα οποία προχωρούσαν πολλά μέλη των εταιρειών αυτών, κυρίως μετά την καθιέρωση της ελευθεροτυπίας (1848), στις εφημερίδες της εποχής. Οι εταιρείες και τα αναγνωστήρια στόχευαν να παρέμβουν στην πολιτική με τη διοργάνωση συμποσίων, με την οργάνωση εορτών με πολιτικό περιεχόμενο (π.χ. ο εορτασμός της 25^{ης} Μαρτίου), με την οργάνωση διαμαρτυριών ή πανηγυρικών εκδηλώσεων για την εκλογή μελών τους ως βουλευτών και με την έκδοση εφημερίδων⁴¹. Καθώς στον ιόνιο πολιτικό ορίζοντα διαφάνηκαν και σαφείς πολιτικές τάσεις, με οργάνωση πολιτικών κομμάτων, οι εταιρείες σύντομα απέκτησαν και αυτές σαφέστερο και δυναμικότερο πολιτικό προσανατολισμό. Πρόκειται για μια χρονική περίοδο καθ' όλα μεταβατική για τα Ιόνια Νησιά. Μορφωμένοι αστοί και εξαστισμένοι ευγενείς, οργανωμένοι σε συλλόγους, αναγνωστήρια, λέσχες και εταιρείες, επιδιώκουν να αρθρώσουν δημόσιο λόγο, να διαμορφώσουν την κοινή γνώμη, να κερδίσουν την εμπιστοσύνη ενός εκλογικού σώματος που τώρα διευρυνόταν, με στόχο να συμμετάσχουν άμεσα στην πολιτική ζωή και να θέσουν πολιτικούς και ευρύτερους εθνικούς στόχους⁴².

41. Και στη Λευκάδα οι λέσχες-σύλλογοι «Ο Ερμής» και «Η Νεολαία» ανέλαβαν και οργάνωσαν τον εορτασμό της εθνικής γιορτής. Ωστόσο, φαίνεται ότι αντιμετώπισαν αντιδράσεις τόσο από την Εκκλησία, καθώς ο πρωτοσύγγελος απαγόρευσε στους ιερείς να συμμετάσχουν και να πραγματοποιήσουν τιμητικές ιερουργίες για την επέτειο και για τους πεσόντες, όσο και από τον αστυνομικό διευθυντή του νησιού, που επέβαλε την απομάκρυνση της ελληνικής σημαίας από τον εξώστη του συλλόγου «Ο Ερμής». Η νεολαία μετέφερε τη σημαία εντός του καταστήματος, όπου υπήρχε και αίθουσα διακοσμημένη με εικόνες ηρώων, του Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια, του βασιλιά Όθωνα και του αυτοκράτορα της Ρωσίας Νικολάου. Η γιορτή συνοδεύτηκε από εθνικά τραγούδια και μουσική, φωταγώγηση κτηρίων αλλά και από την ανάρτηση ενός συνθήματος στην αίθουσα του αναγνωστήριου της «Νεολαίας», το οποίο έγραφε «Ζήτω η απελευθέρωσις απάσης της Ελληνικής φυλής», βλ. εφημ. Πατρίς, έτος Β', φ. 65 (8.6.1850).

42. R. J. Morris, «Clubs, societies and associations», *The Cambridge Social History of Britain 1750-1950*, τ. 3, London 2008, σ. 395-444. Οι διαδικασίες ίδρυσης συλλόγων και σωματείων την εποχή αυτή φαίνεται ότι επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τις βρετανικές λέσχες (clubs), οι οποίες για τη Μεγάλη Βρετανία ήταν κατά κάποιον τρόπο «εξαγωγίμο» είδος. Αυτό δεν σημαίνει ότι κατά τα προηγούμενα έτη δεν υπήρχαν συσσωματώσεις λογίων, αστών και ευγενών, ωστόσο από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μετά οι σύλλογοι αυτοί λαμβάνουν ειδικά χαρακτηριστικά (καταστατικό, εγγραφές μελών, συνδρομές) και αποκρυσταλλώνουν τη μορφή τους.